

Відгук офіційного опонента на дисертацію
Шевченко Альони Георгіївни
«Лірика Е. Багрицького в контексті
життєтворчого проекту поета»
на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності. 10.01.02 – російська література

Художній простір перших десятиліть ХХ століття містить значну кількість невирішених питань. Картина літературного процесу того часу бачиться надзвичайно складною. Генерація молодих радянських поетів, до якої належав Едуард Багрицький, стала свідком великих соціальних змін, що відбувалися у країні. Пошуки нової гармонії, намагання сформувати «нову людину», здатну створити іншу модель життя, змушувало поетів обирати ідейну та літературну позицію. Традиції акмеїзму та футуризму, руйнівна енергія та творчий пафос знайшли відбиття у творчому світі Е. Багрицького. Разом з тим активна участь у побудові нового суспільства вплинули на тематику творів поета та віддзеркалили кризу його світосприйняття.

Отже, актуальність дисертації полягає в зібранні та висвітленні маловідомих досі аспектів поезії Е. Багрицького та історії її вивчення та у ґрунтовному дослідженні внутрішньо рухомої, складної та суперечливої творчої системи поета. Складне ставлення Е. Багрицького до теми поетичного служіння обумовило особливості художньої філософії поета, яка становить цілісну систему поглядів та вимагає системного вивчення. За думкою А.Г. Шевченко, аналіз взаємодії лірики Е.Багрицького та життєтворчого проекту поета надає можливість об'єктивно оцінити творчий почерк митця та переглянути помилкові уявлення про роль та місце творчості Е. Багрицького в історії радянської літератури 1920-х–1930-рр.

Дисертантка справедливо зазначає: «Рассмотренная в таком аспекте, лирика поэта предстает как один из важнейших факторов воплощения утопического жизнетворческого проекта, направленного, в отличие от предшественников, не на торжество Красоты и Добра, а на установление мира

всеобщей Справедливости и Свободы» (С. 4). Це положення стає вихідним для її дослідження, демонструє намір глибокого прочитання поезії крізь еволюцію поглядів митця.

Тема, обрана дисертанткою, є компактною з точки зору обсягу матеріалу, але разом з цим надає простір для реалізації науково-дослідницьких завдань автора.

Вступ, викладений в аналітичному стилі, на наш погляд, відповідає усім необхідним вимогам. Основна мета дослідження – аналіз лірики Е. Багрицького в контексті життєтворчого проекту поета – скеровує дослідження у плідному напрямку. Авторка чітко визначила предмет і об'єкт дослідження, мотивацію завдань, обґрунтувала структурованість основних аспектів аналізу поетичного матеріалу.

Розділ I. «Історія вивчення проблеми» характеризується докладністю та інформативною вичерпністю. Авторкою дисертації здійснена велика праця з опанування й узагальнення досвіду О. Вайнштейн, І. Волгіної, І. Грінберг, Д. Іоффе, М. Загребельного, А. Колесникової, А. Кулагіної, З. Мінц, Г. Муравйової, Т. Нікольскої, О. Обатніної, В. Паперного, О. Худенко, О.Фінкеля, А. Якобсона, І. Янішевської. Знайомство із цими працями не тільки сприяє укріпленню теоретико-методологічних позицій, але й скеровує роздуми дисертантки у річище зв'язку творчої системи Е. Багрицького з художнім світом символістської поезії, акмеїзму та романтизму. Огляд літератури, присвяченій творчості поета, підтверджує думку про необхідність переосмислити значення його творчості та надає можливість відтворити постать Е. Багрицького як «життєбудівника» та поета. Уважний та послідовний аналіз сучасного стану вивчення поезії Е. Багрицького, пошук нових підходів до розкриття проблеми дозволяє подивитись на доробок поета крізь значущі тенденції доби. Цікавими, на наш погляд, є роздуми дисертантки про приналежність творчості Е. Багрицького до літератури романтизму. А.Г.Шевченко зазначає, що погляд на проблему романтизму й романтики у творчості поета, який поділяли дослідники А. Синявський, Н.Гуляєв, Л.Юдкевич, вніс термінологічну плутанину.

Виникає питання щодо необхідності вивчення зв'язків творчості поета саме з поезією романтизму. Чим пояснюються вплив романтичних тенденцій на творчі пошуки Е.Багрицького?

Глибокими видаються роздуми авторки щодо феномена життєтворчості, що набувають осмислення в різних змістових аспектах і надають дисертації логічної цілісності та завершеності. Аналізуючи феномен життєтворчості дисертантка звертається до здобутків фахівців з проблем символізму М.Богомолова, З. Мінц, Г. Вінокура, О. Обратніної. Узагальнення сучасних уявлень про сутність життєтворчості надають можливість реконструювати основні аспекти життєтворчого проекту Е. Багрицького, визначити роль романтичних тенденцій у художньому світі поета, пояснити та уточнити еволюцію його творчості. Намагаючись з'ясувати витоки поведінкової моделі Е. Багрицького авторка звертається до свідчень відомих сучасників поета: В.Катаєва, Ю. Олеші. При аналізі спогадів дисертантка робить акцент на ексцентричності Е. Багрицького, його байдужості до усього матеріального та приналежності до своєрідних творчих особистостей.

Слід визнати, що Альона Георгіївна демонструє ґрунтовні знання наукової літератури стосовно проблематики дослідження. Впадає в око ерудиція авторки та історико-теоретична обґрунтованість роботи. Ця, на перший погляд, допоміжна частина дисертаційного дослідження, яка віддзеркалена насамперед у Вступі та у першому розділі, за ґрунтовністю виконання має самостійне наукове значення.

У розділі II. «Рання лірика Е. Багрицького в контексті російської поезії 1910-х – 1920-х рр.» підкреслюючи близькість ранньої поезії Е.Багрицького із творчістю символістів, акмеїстів та футуристів у різних аспектах змістової структури, дисертантка виявляє ознаки контамінації різних елементів романтичної моделі та тяжіння поета до стилізації попередньої книжкової культури. Крім того, їй вдається поєднати широку оптику загальних процесів у літературі з детальним аналізом поетичних вірців творчості Е.Багрицького.

Образ Летючого Голландця, який має тривалу культурно-семіотичну історію, є наскрізним у ліриці Е. Багрицького. З огляду на розвиток світогляду поета, цей образ бачиться рухомим та багатогранним. Дисертантка слушно зазначає, що рання лірика Е. Багрицького зазнала впливу модерністських поетичних пошуків. Системний розгляд художньо-естетичних засад поезії Е.Багрицького в контексті акмеїзму та футуризму скеровує дослідження у плідному напрямку. Глибокими видаються роздуми Альони Георгіївни про образ Тіля Уленшпігеля, який за думкою дисертантки, не тільки обумовив індивідуальну своєрідність лірики Е. Багрицького, але й посів важливе місце у життєтворчості поета, втілюючи модель «митець-бурлака». Модель «поет-птахолов» реалізовано через образ Діделя, любителя та знавця птахів, близького ліричному героєві та самому поетові. За слушною думкою дисертантки, поет ідеалізує вільне життя, оспівуючи бурлак та бурлацтво, обираючи романтичну за своєю суттю модель поведінкової стратегії.

На схвальну оцінку заслуговує інтерпретація пейзажних образів у ранній творчості Е. Багрицького в контексті формування життєтворчого проекту, що розкриває самотність і світовідчуття поета. Уважно відмічає авторка логічність, а не живописність образності, домінування думки в структурі образу. Слушно звертається Альона Георгіївна до «осінньої» тематики: природний контекст звернений у метафоричний простір людських відносин, увиразнює змістові акценти, зокрема ідеї відновлення, повноти людського буття.

У роботі відзначаються історичні події, соціальні зміни, нові ідеї, що вплинули на погляди поета і стали частиною його життєтворчого проекту. Сформовані у ранній період творчості моделі набувають нових рис та нового змісту. Дисертантка справедливо зазначає, що у моделі «митець (поет)–бурлака (птахолов)» проявляється інша домінанта: поет-бурлака стає борцем за Справедливість. Чи можна, на думку Альони Георгіївни, назвати лірику Е.Багрицького єдиним художнім текстом, в якому центральне місце посідає проблема духовної еволюції людини-митця?

Своєрідність осмислення шляху людини, її творчих пошуків поєднує творчість Е. Багрицького із поезією О. Блока. У роботі запропоновано трактовку віршу Е. Багрицького «Знаки» у співвіднесенні з поемою О. Блока «Ее прибытие» (1904). Чи може дисертантка навести приклади поетичного діалогу Е. Багрицького з іншими представниками символізму?

При аналізі ранньої лірики Е. Багрицького Альона Георгіївна робить акцент на характері творчого сприйняття поетом революції. Нова революційна тематика поєднується в поезії Е. Багрицького з модерністською естетикою та звичайною книжковою образністю. Дисертантка звертає увагу на те, що революційні події бачаться поету складними та суперечливими.

Художня філософія Е. Багрицького, його своєрідне світовідчуття вплинуло на особливості образної системи та композиційної структури творів поета. Альона Георгіївна слушно зазначає, що одним з провідних прийомів Е.Багрицького є поєднання символічних узагальнень та конкретних побутових деталей. Заслуговує на схвальну оцінку аналіз віршів на пушкінську тему.

У третьому розділі **«Лірика Е. Багрицького періоду зрілої творчості (1926–1933): між творчою свободою і соціальною необхідністю»** розглядаються твори, написані поетом після переїзду до Москви. Спроможність до аналізу поетичної форми, професіональне оперування літературознавчими поняттями авторка продемонструвала в аналізі віршів періоду зрілої творчості Е. Багрицького.

Дисертантка ретельно прослідковує основні сюжетні лінії творів, детально аналізує їх, акцентуючи увагу на звернення поета до нової естетики. На її думку, для Е.Багрицького романтика позначає і літературне явище, і соціальне. Важливість поетичного одухотворення заперечується та замінюється участю в соціальних перетвореннях. Розгортаючи метафору «життя – театр» у творі «Стихи о поэте и романтике», поет звертається до багажу попередньої поетичної системи, намагаючись знайти своє місце в новій соціокультурній ситуації. Окреслюючи проблему призначення людини-творця у творчості Е.Багрицького, авторка акцентує увагу на еволюції ліричного героя та появи нових інтонацій у поезії Е. Багрицького. Альона Георгіївна

справедливо зазначає, що мотив свободи, який є наскрізним у творчості поета, звучить по-новому у порівнянні з віршами раннього періоду. Вільний вибір ліричного героя жорстоко обмежений. Утопічні уявлення поета про Справедливість та Свободу зіткнулися з проявами жорстокої дійсності. Туга ліричного героя пов'язана не з соціальними причинами, не з непом, а зі світоглядними шуканнями самого Е. Багрицького. Так вірш «Разговор с комсомольцем Н. Деметьевым», є відповіддю на запитання про місце поета в суспільстві. За думкою Альони Георгіївни, цей вірш став для Е. Багрицького поверненням у власний поетичний світ та своєрідним «виходом з туги», притаманної віршам того часу.

Авторка акцентує увагу на оригінальному прийомі поетичного видіння, коли ліричний герой бачить породжені його фантазією картини. Він є характерним для багатьох віршів періоду зрілої творчості. Глибокими видаються роздуми авторки щодо віршу «Вмешательство поэта», у якому в незвичній ігровій манері висвітлюється тема поетичного служіння.

За думкою дисертантки вірші Е. Багрицького періоду зрілої творчості свідчать про реалізацію життєтворчої моделі «поет-бурлака». Що саме дає авторці підстави казати про реалізацію моделі «поет-театр»?

Робота справляє позитивне враження виваженістю й обґрунтованістю оцінок, незалежністю трактування поетичних текстів, стилістичною однорідністю викладу. Логіка наукового викладу відбита композиційною структурою праці, що складається з трьох розділів, кожен з яких уточнює і конкретизує тематичну та поетологічну своєрідність лірики Е. Багрицького в контексті поезії символізму, акмеїзму та футуризму. Впадає в око точність спостережень, концептуальність у постановці питань, доказова переконливість узагальнень та висновків дисертантки. У висновках дисертації не тільки підбиваються підсумки, а й визначаються перспективні напрями у подальшому вивченні творчості митця. Дослідження А.Г. Шевченко має як суто наукове, так і безсумнівне практичне значення, воно може бути використане в курсі історії російської літератури першої третини ХХ ст. у вищих навчальних закладах, у спецкурсах та спецсемінарах. Результати дослідження пройшли необхідну

апробацію. Основні положення дисертації знайшли своє відбиття в надрукованих дослідницю 14 публікаціях з теми дисертації.

Проте, дисертаційна робота А.Г. Шевченко, на мою думку, є самостійним і завершеним дослідженням, у якому отримано нові, науково обґрунтовані результати. Автореферат і публікації відбивають основні особливості дослідження. На мою думку, дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року за № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її авторка, Альона Георгіївна Шевченко, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.02 – російська література.

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології, перекладу
та мовної комунікації
Національної академії
Національної гвардії України

Щербина В.В.

Підпис доцента Щербини В.В. засвідчую
Заступник начальника Національної академії
Національної гвардії України
полковник

С.І. Мартиненко